

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntomme koskee Suomen kansallismuseota käsitteleviä kohtia erityisesti lakiesityksessä Kulttuuriperintövirastosta.

Kulttuuriperintövirastoon tulee sijoittumaan myös Suomen kansallismuseo kansallisena kulttuurihistorian museona, kuten se nykyisen lain mukaan toimii osana Museovirastoa. Suomen kansallismuseo on kansallinen kulttuurilaitos ja yhteiskunnallisesti tärkeä instituutio, jolla on pitkä historia ja entisestäänkin vahvistuvat kehitysmahdollisuudet mm. meneillään olevan laajennushankkeen myötä. Virastouudistuksen tarkoituksen toteutumiseksi toivottavaa on, että lainsäädäntö tukee Suomen kansallismuseon toimintaa ja vaikuttavuutta.

Lakiesityksessä onkin kiitettävästi tunnistettu, että Suomen kansallismuseo muodostaa Kulttuuriperintöviraston kokonaisuudessa erityisen vastuualueensa. Olennainen on organisaatiota käsittelevä lain 4§ ja sen säädöskohtaiset perustelut, joissa lakiesitys varmistaa Suomen kansallismuseon organisatorisen aseman, erityisen toimialan sekä toimijuuden, ja turvaa siten Suomen kansallismuseon toimintaedellytyksiä ja -mahdollisuuksia tärkeällä tavalla. Toimintayksiköitä (mom 1) ja ylijohdajan nimittämistä sekä valtuuksia (mom 3) koskevat kohdat vahvistavat keskeisten käytäntöjen jatkuvuuden nykytilan mukaisena. Momentissa 2 todetaan viraston hallinnassa olevien museokokoelmien kuuluminen Suomen kansallismuseon toimialaan, mikä on yksi esityksen keskeisistä ehdotuksista (5.1). Ehdotus on Suomen kansallismuseon näkökulmasta luonteva, koska mainitut kokoelmat kuuluvat yleisesti museo-organisaatioiden toimialaan. Museokokoelmien kuulumista museon toimintayksikköön ei voi jättää työjärjestyksessä ratkaistavaksi, mikä on esityksessä hyvin tunnistettu.

Kokoelmat ovat Suomen kansallismuseon toiminnan erottamaton ydin. Museo on aikoinaan perustettu yhdistämällä eri tahoilla syntyneitä kokoelmia yhdeksi Valtion historian museoksi, ja ne ovat ensisijainen Suomen kansallismuseon roolia kansallisena kulttuurihistorian museona määrittävä tekijä (Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030, s. 39). Kokoelmien kartuttaminen ja kehittäminen ammatillisiin käytäntöihin nojaten ja vuorovaikutuksessa yleisöjen kanssa, niiden museoeettinen ja dynaaminen hallinta sekä kokoelmia,

konservointia ja kokoelmatyötä koskeva asiantuntijuus ovat olennainen osa museotoimintaa ja museologista erityisosaamista. 4§ momentin 2 perustelussa viitataan asian mukaisesti museolakiin (314/2019, 3§), ja esitys on tältä osin myös linjassa museoiden tehtäviä määrittävien kansainvälisten suositusten kanssa (vrt. UNESCO:n Recommendation concerning the protection and promotion of museums and collections, their diversity and their role in society, 2015, sekä kansainvälisen museoliiton ICOMin museomääritelmä, 2022).

Kuten lakiesityksessä on todettu, Suomen kansallismuseon tehtävä ja asema kansallisena kulttuurilaitoksena vertautuvat vastaavaa tehtävää taidemuseotoiminnan alalla harjoittavaan Kansallisgalleriaan, joka toimii julkisoikeudellisen säätiön muodossa. Lakiesityksen ehdotus jatkoselvityksen käynnistämiseksi eri vaihtoehtoista Suomen Kansallismuseon toiminnan turvaamiseksi ja järjestämiseksi on ajankohtainen ja mitä tarpeellisin. Suomen kansallismuseon toimiminen osana virastoa on nähty ongelmallisena jo vuosikymmeniä. Museon erottamista virastosta on esitetty mm. Museo 2000 -toimikunnan mietinnössä sekä sitä seuranneessa Markku Linnan johtaman ohjausryhmän muistiossa (Talvio, Tuukka, Suomen kansallismuseo. Ikkuna menneeseen ja tulevaan. Museoviraston julkaisuja, 7. Helsinki, 2016). Selvityksistä ja merkittävistä ongelmista huolimatta tätä kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellista organisaatioiden yhdistelmää ei ole ryhdytty purkamaan. Suomen kansallismuseon sijoittuminen viraston sisälle on epäkohta, jonka korjaamiseen tulisi ryhtyä viipymättä.

Vallitseva rakenne ei tue Suomen kansallismuseon eikä viraston toimintojen taloudellista ja tuloksellista järjestämistä, eikä lakiesityksen ja virastouudistuksen tavoitteiden mukaista selkeyttä ja vaikuttavuutta. Tulevan kulttuuriperintöviraston ja Suomen kansallismuseon tehtävien päällekkäisyys ja tehtäväjaon epäselvyys on nähtävissä erityisesti Kulttuuriperintövirastoa koskevan lakiesityksen 2§ momentin 1 kohdissa 3 – 5, joissa viraston tehtävinä luetaan suuri joukko tyypillisesti museo-organisaatioille kuuluvia tehtäviä. Viraston hallinnassa olevien museokokoelmien liittäminen lakiesityksessä selkeästi museon toimialaan tuo tähän tilanteeseen tärkeää parannusta. Muilta osin Suomen kansallismuseon tehtävät yhtenä maamme johtavista museotoimijoista sen sijaan jäävät edelleenkin työjärjestyksellä vapaasti määriteltäviksi, mikä erottaa Suomen kansallismuseon kahdesta muusta kansallisesta museosta, Kansallisgalleriasta ja Luonnontieteellisestä museosta, joiden tehtävät on kuvattu laissa Kansallisgalleriasta (889/2013, 2§) sekä Yliopistolaissa (558/2009, 72§). Muun ammatillisen museokentän tehtävistä säädetään museolaissa.

Suomen kansallismuseon osalta on vielä todettava, että lakiesitykseen sisältyvä ehdotus Kansallisarkiston yhteydessä toimivan heraldisen lautakunnan lopettamisesta on heraldiikkaa koskevan tutkimuksen kannalta ei-toivottava ratkaisu. Suomen kansallismuseon kokoelmissa on runsaasti heraldista aineistoa. Tutkimusyhteistyötä on tehty Valtionarkiston kanssa jo 1800-luvulta lähtien, ja heraldisessa lautakunnassa on Suomen kansallismuseon edustaja. Heraldikan tutkimusala on pieni, mutta historiallisista syistä vahvasti kansainvälinen, etenkin pohjoismainen. Lautakunta on tarjonnut tehokkaan tavan ylläpitää keskinäistä yhteistyötä, yhdistää kapean erikoisalan ammatillinen osaaminen ja ottaa kantaa mm. heraldisten aineistojen säilyttämisestä koskeviin kysymyksiin. Suomen kansallismuseo tukee siksi heraldisen lautakunnan puheenjohtajan lausuntopalveluun toimittamaa kantaa heraldisen lautakunnan toiminnan jatkumisen puolesta.

Elina Anttila, ylijohdaja, Suomen kansallismuseo

Tiina Mertanen, museopalvelujohtaja, Suomen kansallismuseo

Hanna Forssell, yli-intendentti, Suomen kansallismuseo

Anttila Elina
Suomen kansallismuseo